

قازاق اۆز اھلىيەتىنىڭ تارىخى

اھىز - ھەرىكەت

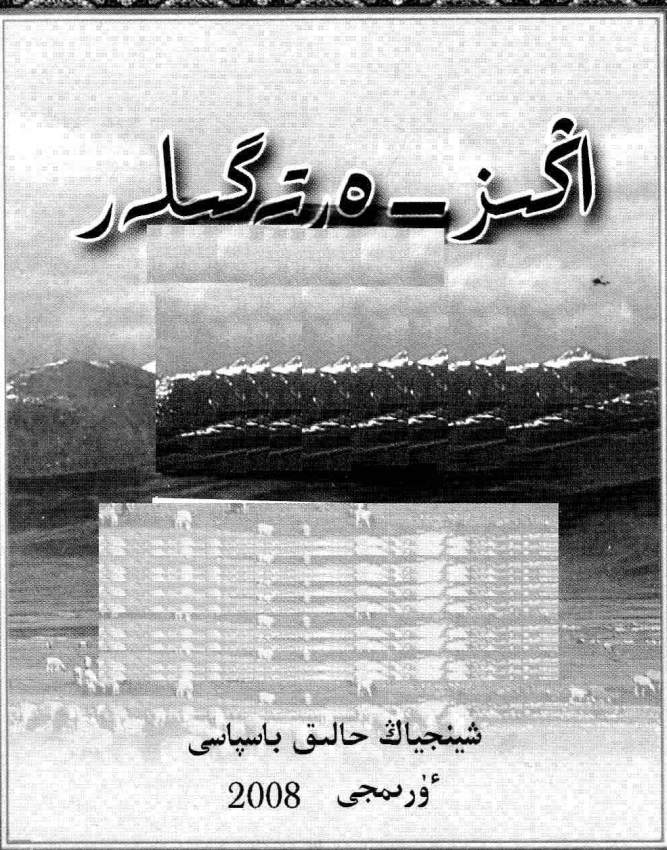

1

شىنجاڭ خەلق بايىسى

قازاق اۆز ادهليە شىناڭ قازىناسى

اڭىز - ەرتە گىلەر

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ۋەسجى

图书在版编目(CIP)数据

民间故事与传说.1: 哈萨克文/布尔力克 编. 乌鲁木齐:
新疆人民出版社, 2008.11
ISBN 978-7-228-12047-5

I. 民... II. 布... III. —哈萨克族 —民间故事 —作品集 —中国 —
哈萨克语 (中国少数民族语言) IV. I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2008) 第 178648 号

责任编辑: 阿布都哈依木
责任校对: 马吾提
封面设计: 夏提克

中国哈萨克民间文学大典 —
故事与传说 (哈萨克文)
(1)

布尔力克 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

880×1230 毫米 32 开本 10.875 印张

2008 年 11 月第 1 版 2008 年 11 月第 1 次印刷

印数: 1 — 3000

ISBN 978-7-228-12047-5 定价: 15.00 元

از ۇلتتاردىڭ تاڭداۋلى كىتاپتاردىن شىعارۋعا ارنالغان مەملە-
كەتتىك قارجى ارقىلى دەمەلگەن نەشان

全国少数民族出版资金资助项目

جاۋاپتى رەداكتور: *ابدىقايىم زىكىريا ۇلى
كوررەكتور: *ماۋلىت *شارىپ ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: شاتتىق اگسا

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى —

اگىز — ەرتەگىلەر

(1)

باسپاعا داينىدىغان: بىرلىك ناۋكەن ۇلى

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(*ۇرىمى قىلاسى، وڭتۇستىك زاتتىق كوشەسى، 3-48 - ۋىلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپاسى شەكتى سەرىكتىگىندە باسىلدى
فورمات 1/32 880×1230 ، 10.875 باسپا تاباق

2008 - جىل، قاراشا ، 1 - باسپاسى

2008 - جىل، قاراشا ، 1 - باسپاسى

تىراجى: 3000 — 1

ISBN 978-7-228-12047-5

باعاسى: 15.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقىنىڭ اۆز ادەبىيەتى ءوزىنىڭ كوركەمدىك -
يدەيالىق نارىمەن، ەستەيكالىق قۋات - تەگەۋرىنىمەن، ءتۈر -
جانرلارنىڭ مولدىمەن، تاقىرىپىتىق جانە سيۋجەتتىك
بايلىمەن، قوعامدىق - ەۋمەتتىك جانە تاريەلىك تەرەڭ ءمان -
مازمۇنىمەن ەرەكشەلەندى . ول كۈنە تاس داۋرىندە پايدا بولپ،
تۈركىلىك تۈستى باستان كەشىرگەن، ودان بەرى دە قازاق
حالقىنىڭ قالىپتاسۋ تاريحىمەن بىتە قايناسپ، بىرگە جاساپ
كەلە جاتقان تەڭدەسى جوق رۋحاني مۇرا. ول بايرى اتا -
بابالارىمىزدىڭ نانم - سەنىمدەرىنەن، تاريحىنان، تۇرمىس -
تىرشىلىگىنەن، اسىل - ارمانى، يىك مۇراتىنان جان - جاقىتى
ماعلۇمات بەردەدى ءارى ۇلتتىق رۋحاني مادەنيەتتىڭ عاسىرلار
تىزبەگىندەگى تاريحي وزگەرىسەن، ەتىكالىق سانامەن قارايلاس
ءجۈرپ وتكەن جولسىن دا كوز الدىمىزعا ەلەستەتە الادى . اۆز
ادەبىيەتنىڭ شىعارۋشىسى دا، تاراتۋشىسى دا، تىڭداۋشىسى دا -
حالىق. سوندىقتان ول شىن مانىندە، حالقتىڭ ءوز ەنشىسى
بولپ تابىلادى . ياعنى اۆز ادەبىيەتى - حالق
شىعارماشىلىغىنىڭ ايرىقشا سالاسى، اۆزشا شىعارىلىپ، اۆزشا
تاراعان كوركەم ادەبىي تۈنىدىلاردىڭ جىيىنتىق اتاۋى. سونىمەن
بىرگە عىلىم مەن مادەنيەتتە «حالىق شىعارماشىلىعى»،
«حالىقتىڭ اۆزشا ءسوز ونەرى» دەيتىن اتاۋلار دا وسىعان جاقىن
ماعىنادا قولدانىلادى. 1846 - جىلى اعىلشىن عالمى ۋىليام
تومس ۇسىنعان فولكلور (اعلىشىنشا حالق دانالىعى) ءسوزى دە

اۋىز ادەبىيەتى اتاۋى ءۇشىن حالقارالىق علمىي اتاۋ رەتىندە قابىلدانغان. بۇلاردىڭ قاي - قايسىسى دا ءبىرىنىڭ ورنىنا ءبىرى قولدانىلىپ كەلەدى. باتىس ەۋروپا، امەرىكا، اۋسترالىيا حالقتارىنىڭ ۇعىمىندا بۇل ءسوزدىڭ ماعىناسى تىم اۋقىمدى، ول حالقتىڭ كىىم - كەشەك، قۇرال - جابدىق، ادەت - عۇرىپ، تۇرمىس - سالت، نانىم - سەنىم، سونداي - اق، ءتۇرلى كوركەمونەرىن (پوەزيا، مۇزىكا، ءبى، ويۋ - ورنەك، توقىما ونەرى، ت. ب) تۇتاستاي اتاۋ ءۇشىن قولدانىلادى. بۇل جامىنان العاندا ول تەك اۋىز ادەبىيەتىن عانا ەمەس، «ەتئولوگيا»، «ەتئو مادەنىيەت» دەيتىن ۇعىمدارمەن دە ساباقتاسىپ، ماعىنالاسىپ جاتادى. قازاق ادەبىيەت تانۋ علمىنىڭ «اۋىز ادەبىيەت» دەگەن ۇعىمى دا «فولكلوردىڭ» وسى مانىمەن ساباقتاس دەپ قاراۋعا ابدەن بولادى. بۇلار ءبىرىن - ءبىرى تولىق سىپاتتاي بەرەدى. اۋىز ادەبىيەتىن زەرتتەيتىن علمىدى «فولكلور» دەپ اتاۋىمىزدا وسىعان بايلانىستى.

ءبىز وسى ۇستانىمدى باسشىلىققا الا وتىرىپ، قازاق ادەبىيەتىنە ەڭبەك سىڭىرگەن ءبىر ءبولىم عالىمداردى نەشە مارتە شەكە ءتۈيىستىرىپ «قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى» دەگەن فولكلور اتاۋىنا سىيىمدى تاقىرىپتا ۇلاسىپالى كىتاپ شىعارۋدى مىندەتكە الدىق. ماقسات - فولكلورعا جاتاتىن دۇنيەلەردى شاما بار تولىق قامتۋ. ويتكەنى، كوشپەلى قوعامدا فولكلور بەلگىلى ءبىر الەۋمەتتىك تۈپتىڭ عانا شىعارماشىلىعى ەمەس، جالپى حالقتىڭ حانى مەن قاراسىنا، باتىرى مەن بىيىنە، بايى مەن كەدەيىنە ورتاق ونەر، امبەگە تيەسەلى مۇرا. سول تۇستا بۇكىل قوعام اۋىزشا ونەر مەكتەبى بولدى. وسىعان لايىق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ جۇگى دە وراسان زور بولدى. حالقتىڭ تاريحي زەردەسى، فيلوسوفىيالىق وي - تۈيىندەرى، پەداگوگيكالىق

تاجىرىيەسى، ادامگەرشلىك ولشەمدەرى، كاسپىتىك ادەبىيەتكە
«تان كوركەمدىك سۇرانستارى، تەاترلىق ونەرگە تيەسەلى ەسەسى
اۋىز ادەبىيەتىنە جۈكتەلدى. «س جۈزىندە اۋىز ادەبىيەتىنىڭ
ارالاسپايتىن سالاسى قالعان جوق. «بىز بايىرىعى اتا -
بابالارىمىزدىڭ وسىنداي ونەر مەكتەبىنەن جارالعان بارلىق
دۇنيەلەرنىڭ باسەن بىرىكتىرىپ جالپى حالققا، كەلەر ۇرپاققا،
زەردەلى زەرتتەرمەندەرگە تابىس ەتۋ ماقساتىندا «قازاق اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ قازىناسىن» الدارىڭىزعا تارتتىق.

قازاق اۋىز ادەبىيەتى ۇلكەن تۇلعالان باسپا «سوز بەتتەرىندە
جارقى كورىپ بولدى. «بىراق، «الى دە شاشىراندى كۈيدە. رەفورما
جاساپ، ەسك اشۋدان بەرگى 30 جىل بويى شىنجياڭ حالق
باسپاسىنان اڭىز - ەرتەڭلەر، قارا ولەڭدەر، قىسا - داستاندار،
قازاق ەمشىلىگى، دەنە تاربىيە، ۇلتتىق اس - تاعامدار، ت.ب.
فولكلورعا قاتىستى دۇنيەلەر ۇزبەي جارقى كورىپ كەلەدى.
1979-جىلدان باستاپ «شالەين» جۇرنالىن شىعارىپ اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ العاشقى سونى مۇرالارىن جىناپ، تۇڭغىش توپتا
باسىلىم كورسەتتى. «بىز بۇل جولى وسى نۇسقالاردى نەڭىزگە
الا وتىرىپ جانە ەلىمىزدىڭ «شى - سىرتىندا باسلىم تاپقان
نۇسقالارىن سالىستىرۋ، سارالاۋ، تولىقتاۋ، رەتتەۋ ارقىلى
جانرلار بويىنشا جۇيەلى قۇراستىرىپ وتىرمىز.

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ «تۇر - جانرلارى مول جانە كۇردەلى
بولىپ كەلەتىندىكتەن جانرلىق جاقتان «بولۋ بىزگە قىيىندىق
تۋدىردى. «تۇرلى تانىمدار ارا تالاس - تارتىستان سوڭ اقىندار
ايتىسى، اڭىز - ەرتەڭلەر، باتالار، جاڭلىتپاشتار، جۇمباقاتار،
جىراۋلار جىرلارى، زالڭ - جارەيلەر، كۇلدىرگىلەر، قارا
ولەڭدەر، قىسا - داستاندار، ماقال - ماتەلدەر، مىسال -
تامىسلەر، تۇرمىس - سالت جىرلارى، ۇلەسكەرلەر، ۇلتتىق

ويندار، خالق اندەرى، شەجىرە، شەشەندىك سوزدەر دەپ ون
 سەگىز توپقا جىكتەدىك. عىلمىي ءبولۇ جاعىنا قاتالڭ تالاپ
 قويغانمىزبەن كەيىنر وقشاۋ قالاتىن جانرلاردى وسى توپتىڭ
 ىڭعايلى بىرىنە تەلىدىك. مىسالى: ميفتەرگە قايسىلار جاتادى،
 اڭىزدارعا قايسىلار جاتادى دەگەن سياقتى ماسەلەلەرگە كەلگەندە
 پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماعاندىقتان «اڭىز - ەرتەگىلەر» دەگەن
 ءبىر اتپەن جىبەرپ ىڭعايىنا قاراي ورنالاستىردىق. ماقال -
 ماتەلدەر بۇدان بۇرىنعى باسلىمداردىڭ جانە شەتەلدەگى
 باسلىمداردىڭ بارىندە تاقىرىپتارعا بولىنگەن، ءبىراق، مۇنداي
 ماقال - ماتەلدەر وتە كوپ قايتالانادى، ويتكەنى، قازاقتىڭ ءبىر
 ماقالى بىرنەشە ماعىنا بەرپ، بىرنەشە تاقىرىپتى قامتىدى.
 سوندىقتان ءبىز الفاۋىت تارتىپكە سالىپ (ءبىرىنشى جولدىڭ
 ءبىرىنشى دىبىسىن نەگىزگە الپ) شىعاردىق. خالق اندەرىنىڭ
 قاي ءبىرىن الساق تا تۇلىۋ اڭىزى، تارىخى بار ءارى خالىقتىق
 قاسىيەتى بويىنشا كوپ ۋارىانتتى. ءبىز خالىق اراسىنا ەڭ كوپ
 تاراعان ءبىر نەمەسە بىرنەشە ۋارىانتتىن نەگىز ەتتىك. سونىمەن
 بىرگە مۇمكىندىگىنشە ەڭ بايرىعى نۇسقاسىن الۋدى ولشەم
 ەتتىك. ال، بەتاشار مەن باتالار تومىنا دا وسى ءۇردىستى
 ۇستاندىق، نەگىزىنەن خالىقتىق سىپات العان تۇندىلاردى
 بەردىك. قالعان پىكىردى وقىرمان ءوز قولدارىنا العان سولڭ
 ايتار دەپ وسى بويىنشا باسۋعا كەلىستىك.

شىنجاڭ خالىق باسپاسى
 2008 - جىل، شىلدە

مازمۇنى

- 1..... اي اتا مەن اي اپا
- 1..... اي مەن كۈن
- 2..... اي بەتىندەگى اق داق
- 3..... اسپاننىڭ بېيكتەۋى
- 4..... اقغۇ ارۋ
- 4..... اسپان پەرلەرى
- 7..... ايسۇلۇ مەن ايۋ باتىر
- 10..... اي مەن جۇلدېز
- 13..... باباي تۈكتى شاشتى ءازىز اۋليەنىڭ داشى شاپالاقتاۋى
- 14..... باق قاراسا قىدىر دارىدى
- 15..... بايعۇز
- 17..... جالاش بابا
- 18..... جەتى قاراقشى مەن ۈركەر
- 20..... جەتى قابات كوكتىڭ سىپاتى
- 21..... جاساعان
- 21..... جەرمەن كوكتىڭ جارالۋى
- 22..... جۇلدېز
- 23..... جەر انا
- 25..... جالماۋىز كەمپىر
- 29..... جەزىرنىڭ (1)
- 30..... جەزىرنىڭ (2)
- 34..... كىيەلى تەرەك

- 34..... كوك بۇقا
- 35..... قارنىبايدىڭ مالى
- 37..... قۇدايدىڭ الەمدى جاراتىۋى
- 38..... قازىغۇرت تاۋى
- 41..... ماڭگى سۆ
- 42..... مالداردىڭ اريزدانۋى
- 43..... سارى جۇلدىز
- 44..... «تۈبە بويىنا سەنىپ جىلدىن قۇر قالىپتى»
- 45..... ءتورت تۈلىك مالدىڭ توركىمىنى
- 46..... ءۇش ارقار، ءۇش مەرگەن
- 47..... شولپان
- 48..... ايداعاردى ەمدەگەن بالا
- 50..... التىن جۈزىك
- 55..... اڭشى قارلىبىاي
- 57..... ارستان مەن تۈلكى
- 58..... ايۋ مەن جىلان
- 59..... ايۋ مەن قاباننىڭ سايىسى
- 61..... التىن ءمۈيز
- 65..... اقىماق قاسقىر
- 67..... اشكوزدىڭ اجالى - تاماعى، قۇدىڭ اجالى - امالى
- 68..... اش قاسقىردىڭ دامەسى
- 69..... اركىمنىڭ تۇعان جەرى وزىنە ءجاننات
- 70..... بالا مەن قارلىعاش
- 76..... بۇدەنەنىڭ قۇلىعى
- 79..... بۇدەنەدە قالايشا قۇيرىق جوق
- 81..... بوزىنگەن
- 92..... دومبىراشى تەكە

- 96..... ۋەدىلدا
- 101..... ھەلتەكەش ۋەكى
- 102..... ھەسەك قاسقىر
- 103..... جەتەم بالا مەن تۈلكى
- 108..... جوقشى جىگىت
- 117..... جۇيرەك سىير
- 118..... جاقسى مەن جامان
- 123..... كوك الا بىيە مەن كوك كۈشەك
- 128..... كۈشەك پەن مەسقى
- 130..... قايرىمىسىز بارىس
- 132..... قوتىر تورعاي
- 134..... قىزىل مەسقى
- 140..... قاسقىر مەن سىير
- 141..... قاسقىر مەن تىرنا
- 144..... قاسقىردىڭ اجالى
- 146... قارعا بالاسىن «اپپەلەم» دەر، كىرپى بالاسىن «جۇمىلەم» دەر...
- 147..... قارەنەڭ بوسپەلەڭگى
- 148..... قوشقارمەن تەكە
- 165..... مايمىلدىڭ ۋەلىمى
- 167..... ماقتا قىز بەن مەسقى
- 169..... مايمىل مەن شەگىرتەنەڭ سايىسى
- 172..... مەسقى پەن تەشقان
- 173..... ۋەن جانۋار
- 183..... ۋەپا
- 186..... ۋەگىز، ايعىر، جولبارىس
- 190..... ۋەپىلدىڭ ۋەسى تەشقانغا ۋەنۋەسپەتى
- 191..... سايقال تۈلكى مەن موماقان كەكەلىك

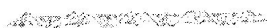

- 193..... تايلاق، تايىنشاي تاي
- 197..... تاشقان مەن جىلان
- 198..... تۈلەن
- 200..... تۈلكى قويىشى، ايۇ
- 203..... تۈلكى مەن بۇددەنە
- 205..... تۈلكى مەن ەشكى
- 205..... تۈلكى مەن قۇر
- 207..... تۈلكى مەن قاسقىر
- 210..... تۈلكىنىڭ تاپقان «ءدارىسى»
- 212..... تۈيە، ارستان، قاسقىر جانە تۈلكى
- 219..... تۈلكى، تاسباقا جانە كەنە
- 220..... تۈلكى مەن مايىمل
- 223..... ۇرت ەتىڭدى دە جەيىمىن عوي
- 224..... حايۋان ءتىلىن بىلەتىن جولاۋشى
- 229..... اسانقايى
- 231..... اسانقايعىنىڭ جەلمايامەن جەر كەزۋى
- 237..... اسانقايعىنىڭ التايغا ساپارى
- 239..... اسانقايعىنىڭ جەر ۇيىقتى نىزدەۋى
- 241..... الدار كوسە
- 247..... الدار كوسە مەن حان
- 248..... الدار كوسە مەن سايتان (1)
- 249..... الدار كوسە مەن سايتان (2)
- 254..... الدار كوسە مەن قۇ جاۋىرىن
- 257..... الدار كوسە مەن دوسى
- 260..... الداركوسە مەن الاش حان
- 266..... الداردىڭ شىق بەرمەس شىعايىغا قوناق بولۋى
- 272..... اقىلدى كەلىن

- 276..... اباق كەرەيدىڭ ورتا ءجۇزدىڭ ۇلى تويىندا باس بايگە الۋى
 278..... اراسان مەن قوراسان
 279..... اباق كەرەيدىڭ تورە زىدەۋى
 282..... اقتابان شۇبىرىندى
 283..... اجىنىڭ خانىم دا قاتىن
 286..... الپىس بەسەك
 287..... التىن بۇزاۋلى سىر جانە كيەلى وڭىگر
 289..... اقتاي داراسى
 292..... ايدىلاردان قالعان ءۇش تال تۈك
 293..... امانات
 295..... اباق اپاننىڭ اق تاسى
 296..... الاش جانە ءۇش ءجۇز
 298..... ارعىنداردىڭ ارعى اتاسى
 299..... الشىن اربىق مەرگەن
 301..... اقساق قۇلان
 303..... قوجامجاس كۈيى
 305..... ايۇ ءيى
 305..... ات - شاپان ايىپ
 309..... امىر تەمىر خاننىڭ ۇرىلاردى ۇستاۋى
 311..... الەننىڭ اقشىى
 312..... بەردىقوجا باتىر
 326..... بوستەك سال
 328..... بازار سال
 333..... بويداش باقسى

اي اتا من اي ايا

قىپشاقتار ءوز رۋىنىڭ ەڭ العاشقى اتا - انالارى — «اي اتا» مەن «اي ايا»، لايلى سەل اعزىپ كەلىپ ۇڭگىر تاسقا تولتىرعان بالشىقتان بەينەلەنىپ، توعىز اي بويى كۈن نۇرى قىزدىرىپ، جەلدىڭ ۇرلەۋى ارقىلى كەۋىپ، جاندانىپ ادام بولىپ جارالعان، مۇنان سوڭ «اي اتا» (ەر) مەن «اي ايا» (ايەل) ءبىر - بىرىنە قوسىلىپ بالالى بولعان، ولاردىڭ ۇرپاقتارىنان رۋلى ەل وسكەن دەسەدى.

اي من كۈن

جەر - جاھاندى نۇرلاندىرعان اي مەن كۈن ءبىرى - بىرىنە قوسىلا الماعان عاشىق - ماشىقتار. اي — ارۋ، كۈن — كۈيەۋ ەكەن.

جەر مەن كوك جارالىپ، قاراڭعى مەن جارىق، كۈندىز بەن ءتۈن ايرىلاردا الدىمەن كۈن تۋىپ، كۈندىزدى يەمدەنىپتى دە، ارتىنان اي تۋىپ، تۈنگە قالىپتى. كۈندىز بەن ءتۈن ءبىرىن - ءبىرى قۇالاپ كوشە بەرەدى، ءومىر بويى ولاردىڭ ءورسى - قونىسى ايقاسپايدى. سول سەبەپتى بۇل ەكى عاشىق ءبىرى - بىرىنە نىتتىق بولپ، قانشا نىزدەسە دە كەزدەسە المايدى.

ءبىراق بۇلار استە ءۈمىت ۇزبەيدى، جارقىن جۈزدەرىسەن شۇعلا شاشىپ كۈلىمدەيدى. كەيدە قاتتى قايعىرىپ، قاباعىنان قار جاۋادى. كۈننىڭ كوزىن، ايدىڭ ءجۈزىن قايتىلعان قارا بۇلت — ولاردىڭ قايعى - مۇڭى، جاڭبىر — ولاردىڭ ساعىنىشىنان

ساۋلاغان كوز جاسى ەكەن.

عاشقىقتىڭ ءسۈيىنىش - كۈيىنىشى، اسىرەسە، اي ارۋعا قاتتى باتادى. ول اي سايمىن ۇمىتىپەن تولىپ، قايعىمەن سولىپ وتىرادى. كۈن كوكسەگەن كۈدەرمەن كۈن ساناپ كوركەيگەن اي ارۋون بەسىندە تولىقسىپ شىعىستان شىقسا، باتقان كۈننىڭ ءسۈنىپ بارا جاتقان شاپاعىن كورەدى. ال، ەرتەڭىندە تاڭ انا كەشە كەشتە اي شىققان جەرگە كۈن كۈيەۋ كەلەدى. ءىراق، ايدىڭ اۋىلى الدەقاشان المىسقا كوشكەن. ءسۈيىتىپ، ارمان مەن ساعىنىش، ءۇمىت پەن وكىنىش، كۈندىز بەن ءتۈن قۇيرىق تىستەسىپ اينالا بەرەدى. اينالا بەرەدى... سانامەن سارعايعان اي ارۋ قارماقتاي يىلەدى. ءتىپتى ونىڭ جارقىن جۈزىنە ءاجىم جولاعى دا تۈسكەن.

اي بىتىندەگى اق داق

تەڭىندە اي مەن كۈن ەكەۋى ەكى اۋىلىدىڭ اسقان سۇلۋ ەكى قىزى ەكەن. ءبىرىنىڭ اتى — ايسۇلۋ، ەندى ءبىرىنىڭ اتى — كۈنسۇلۋ دەپ اتالپىتى. ايسۇلۋ ايشىلىق جەردى نۇر ساۋلەسىمەن جارقىق قىلسا، كۈنسۇلۋ كۈنشىلىك جەردى نۇر شۋاعىمەن جارقىق قىلادى ەكەن.

بۇل ەكەۋى سۇلۋلىق پەن كورىكتىلىككە تالاسىپ ءوزارا ءوش بولىپتى. اي كۈنىندە دە سۇلۋ بولىپتى. ءبىر كۈنى كۈنسۇلۋ ايسۇلۋعا: «سەنىڭ نۇرىڭ نەتكەن ادەمى» دەيدى. وسى كەزدە ايسۇلۋ ءوز كەلبەتىنە قاراي بەرگەندە كۈنسۇلۋ ونىڭ بەتىن تىرناپ الادى. سونىمەن ايسۇلۋ بۇرىنعىداي نۇرلانا الماي بەتىنە وشپەس داق ءتۈسىپ قالادى.

سونان بەرگى زامانداردا اي كۈندىز - ءتۈنى كۈندى قۇلاپ، ال كۈن كۈندىز - ءتۈنى قاشىپ ءجۈر ەكەن. ەگەر قاي كۈنى اي

كۈندى قۇپ جەتپ بەتىن ترناسا، دۇنيە - جاھان اشلماس
قاراڭغىلىققا باتادى ەكەن.

اسپاننىڭ بىكىتىۋى

سوناۋ ەرتەدە اسپان كەڭىستىگى مەن جەردىڭ ارالىعى وتە
جاقىن بولپ، ءۇي توبەسىنەن ونشا پارىقتالمايدى ەكەن. كۈن مەن
اي تەك وسى الاسا اسپان كەڭىستىگىنىڭ ۇستىنەن اينالىپ
تۇرادى ەكەن. ول كەزدە جۇلدزدار دا ونشا الس بولماسا كەرەك.
تۇندە جۇلدزداردىڭ نۇرىمەن جەر بەتى جارىق بولپ تۇرادى
ەكەن. قىسقاشى، ول كەزدە كۈن، اي، جۇلدز، بۇلتتاردىڭ
بارلىعى دا ادامداردىڭ قاسىندا بولپ، بۇل دۇنيە بەينە ءجانناتقا
ۇقساپ تۇرادى ەكەن.

3

سول زاماندا ءبىر ايەل مالاي بولپتى. ول اسپاننىڭ جەر
بەتىنە جاقىن تۇرۇپ جاقىترمايدى ەكەن. ويتكەنى، ول ءار كۈنى
ەرتە تۇرىپ اۋلا ءىشەن سىپىرغان كەزدە، اسپاندا قالىقتاپ
جۇرگەن بۇلتتار ۇنەمى ونىڭ سىبىرتكىسىنىڭ سابىنا بەينە
شۇيكەدەي ورالىپ الادى ەكەن. سونىمەن الگى ايەل ءبىر كۈنى
قاتتى اشۇلانىپ، اۋزىنا كەلگەنىن ايتىپ، اسپاندى قارعاپ -
سىلەپتى.

ەرتەسى تاڭەرتەڭ الگى مالاي ايەل كۈندەگى ادەتى بويىنشا
دالانى تاغى دا سىپىرا باستاپتى. بۇلت پەن تۇمان تاغى دا
سىبىرتكىسىنە ورالىپ اۋرەلەپتى. ونىڭ تاقاقتى تاۋسىلىپ، قاتتى
قاھارلانىپ اسپانغا ەكى كوزىن قاداڭ: «سەن، لاعىنات اتقىر،
السىراق تۇرساڭ بولماي ما؟» دەپ سىبىرتكىمەن اسپاندى ايلاماي
ۇرپىتى. مالاي ايەلدىڭ بۇل قىلىعىنا شامدانغان اسپان قاتتى
رەنجىپ، جوعارى كوتەرىلىپ، بارغان سايىن بىكىتەپتى.

سویتیپ، ول ەندى ادامزات بالاسىنا جاقىن تۇرعىسى كەلمەي
الستاي بەرىپتى. الستاي بەرىپتى، سول المستالاننان ءالى
الستاپ بارادى ەكەن...

اققۇ ارۋ

ەرتە زاماندا قادىر قالشا دەگەن باتىر قولباسى بولادى. ول قول
باستاپ، شەرۋ تارتىپ، تالاي - تالاي جورىقتار مەن سوعمستاردى
باسىنان وتكىزەدى. ءبىر جولعى شايقاستا اۋىر جارالانغان
قادىر قالشا ەلسىز، سۆسىز جاپان تۈزدە جالعىز قالادى. جاراقاتان
قىنالىپ، شول دەن بۇرلىعپ، ابدەن تىتىقتالغان قولباسى قانشا
قارمانسا دا جۇرۇگە شاماسى كەلمەي جىمىلادى. ءولم ھالىندە
جانتالاسىپ جاتقان كەزىندە اسپاننان ءبىر اققۇ ۇشىپ كەلىپ
اۋزىنا سۇ تامىزىپ، ونى شول دەن قۇتقارىپ الادى دا، ايدىن -
شالقار كولىنىڭ جاعاسىنا باستاپ بارادى. الگى قۇس اققۇ بولسى
قۇبىلىپ كەلگەن پەريزات ارۋ ەكەن. ۇستىندەگى اققۇ تەرىسىن
سىپىرىپ تاستاپ ارۋ قىزعا اينالىپ، قادىر قالشانىڭ جاراسىن
ەمدەپ جازادى دا، كەيىن قادىر قالشامەن ۇيلەنەدى. بۇدان تۇعان ۇل
«قازاق» اتانادى. قازاقتان: اق ارسى، بەك ارسى، جان ارسى دەگەن
ۇش ۇل تۇىلادى. اق ارستان ۇلى ءجۇز، بەك ارستان ورتا ءجۇز،
جان ارستان كىشى ءجۇز تايپالارى تارايدى.

اسپان پەرىلەرى

ادام پەندەسى ءام ونىڭ تۇراعى بولغان جەر جارالۋدان بلگەرى
كۈللى ەمدى پەرىلەر بىلەگەن ەكەن. التى قات اسپاننىڭ استى
تەڭىز بولپتى دا، اسپان - اسپان پەرىسىنىڭ، تەڭىز - سۇ

